

Ukrajna és Magyarország címmel kerekasztal-beszélgetést rendezett a Fapados Szalon és a Mozgó Világ március 12-én. **Ara-Kovács Attila** külpolitikai szakértő, **Sz. Bíró Zoltán** történész, **Haraszti Miklós**, az ENSZ Emberi Jogi Tanácsának fehérorosz jelentéstevője, **Tálas Péter** biztonságpolitikai szakértő és **Valki László** nemzetközi jogász fejtette ki véleményét az ukrajnai válságról, annak geopolitikai következményeiről és magyarországi hatásairól. A beszélgetést **Pikó András** moderálta.

Ukrajna és Magyarország

84

P. Szűcs Julianna Kedves Barátaim! A Fapados Szalon mai témája: Ukrajna és Magyarország. Ami azért veszélyes vállalkozás, mert az események hihetetlenül gyorsan követik egymást, s meglehet, mire egy folyóiratban megjelennek, más megvilágítást kaphatnak az itt elhangzottak. Mégis megpróbáljuk Ara-Kovács Attilával, Sz. Bíró Zoltánnal, Haraszti Miklóssal, Tálas Péterrel és Valki Lászlóval – őket aligha kell bemutatni –, mert úgy gondoltuk, ami Ukrajnában történik, az a világ sorsára is befolyással van, így megkerülhetetlen. Ugyanakkor, megígérhetem, a lapzártá előtti utolsó pillanatban minden résztvevő lehetőséget kap, hogy az akkor épp legfrissebb fejleményekről néhány mondatban utószóként még elmondja véleményét. További bevezető mondatok helyett szeretnék egy hozzánk beesett blogbejegyzést felolvasni. Mondhatnám, vitaindítóként. A Mozgó Világ munkatársa, rendszeres kolumnistája, **Balla D. Károly** kárpátjai magyar szerző olyan gondolatokat tett közzé az interneten, amelyek elgondolkodtatóak, és amelyek magyarázatot adnak arra is, miért nem ír néhány hónapja a Mozgó Világnak. Íme:

Kedves Mozgó, az alábbi szöveg blogbejegyzésként íródott és jelent meg,

részben annak magyarázatául, miért nem írtam nektek Hónaplót. Mező Ferinek is elküldtem a poszt linkjét. A szöveg tetszett neki, felajánlotta, hogy legyen ez maga a Hónaplóm. Ha valóban nem zavarja a Mozgót, hogy az írás már elkezdte élni a maga követhetetlen online életét (megosztások, átvételek), akkor én örülök és megtiszteltetésnek veszem a megjelenés lehetőségét. A szövegen azért kicsit szigorúbb szemmel javítottam (szóismétlések, pongyolaságok). Annyi megjegyzést még: tudom, hogy egy blogbejegyzésnek más az akusztikája, más a felelőssége, mint egy folyóiratközlésnek. Ez itt egy egyszerű, napi dátummal írt és közreadott, leginkább az aznapi hangulatom és impresszióm diktálta, vitára bocsátott, kommenteknek is helyt adó közlés, szemben egy havilapba szánt publikációval, amely kiérleltebb, felelősségteljesebb, többször megrágott kijelentéseket és véleményeket tartalmaz. Éppen ezért mindenképpen kérem kell a napra pontos dátum és zárójeles megjegyzés elhelyezését alatta. Talán ennyi.

Komisz Ukrajna

Ukrajna egy igazságtalan ország, amely még soha nem vette figyelembe az én igazságomat, ezért aztán a legcsekélyebb szándékomban sincs az ő igazsága mellett sikra szállni.

Magamnak sem tudom pontosan megmagyarázni, mostanában mi-

ért utasítom el sorban a lapoktól, rádióktól, folyóiratoktól érkező felkéréseket, hogy az ukrainai helyzetről – akár publicistaként, akár szépíróként, akár csak személyes gondolataimat megosztva – nyilatkozzam. Az is furcsa, hogy ha más-kor túlságosan is aktív véleménynyilvánító vagyok, akkor most pedig miért nem blogolok ebben a témában, miért háritok, és miért mutatok közömbösséget – holott itt élek a fenekestül felforgatott és súlyos veszélyeknek kitett ország határain belül.

A legfőbb oka tartózkodásomnak az, hogy bár az én hátamon is csattanhat az ostor, valahogy mégis, kezdettől fogva hidegen hagyott és hagy a nagy csetepaté. Nem az én harcom ez, egyetlen szereplőjével sem tudok azonosulni, egyetlen politikai erő, érdekcsoport, régi vagy új, legális vagy illegális formáció mellett sem tudnék kiállni. Nem váltam sem szurkolójává, sem ellendrukkerévé egyik megmozdulásnak, átalakítási folyamatnak sem, mégpedig azért nem, mert hiába vagyok maximálisan érdekelt vagy akár elkötelezett is abban, hogy Ukrajna lakosai nyugodtan, biztonságban és lehetőleg jólétben éljenek, s hogy megillessék őket a szabadságjogok, hiába szállnék síkra emellett, ha eközben nem tudom elhinni a mostani folyamatok egyetlen szereplőjéről sem, hogy a kívánt (vagy legalább a korábbinál kedvezőbb) helyzetet előállítani képes lenne.

Hárításom másik oka az, hogy amióta kaotikussá és naponta változóvá vált a helyzet, egyre kevésbé vagyok képes a tendenciákat és a háttérben meghúzódó érdekeket felismerni. A napi (olykor szenzációs, nem ritkán rettenetet is keltő) eseményeknél jobban érdekelnek a feltételezhető összefüggések, az,

hogy mi miért történik, hogy ki kinek kedvez. De ha még az események közvetlen okát, értelmét és következményét sem tudom belátni, akkor hogyan lehetnék képes a rejtett érdekek, háttéralkuk, hátsó szándékok, belső hatalmi harcok és külső nagybirodalmi szándékok dolgában eligazodni? Hiába vagyok biztos abban, hogy az ukrainai forradalom (egyelőre) nem jelentett egyben demokratikus fordulatot is (csupán a hatalmi érdekek újrendezését), vagy abban, hogy amit a média segítségével nyomon tudunk követni, abban gyakran több a manipuláció, a ferdítés és a találgatás, mint a tényleges összefüggésekre is rávilágító közlés – hiába tudom mindezt, ha eközben nem tudok ennél többet. Ilyen esetben talán jobb hallgatni és csak magamban tünődni ahelyett, hogy mondjuk olyasfajta következtetésekre jus-sak, mint a Kárpáti Igaz Szó vezércikkének (Szpaszibo, 2014. 03. 06.) az írója, aki szerint a kárpátaljai magyarok, illetve tágabban „az országban élő kisebbségek akár hálásak is lehetnének az orosz hadsereg ijesztő fellépése okán”, mivel szerinte például a korábbi kisebbségbarát nyelvtörvény hatályon kívül helyezése végül azért nem emelkedett törvényerőre, mert „az orosz csapatok gyors és határozott fellépése a Krímben, az orosz többségű régiókban eluralkodott közhangulat, Moszkva katonai válasszal fenyegető magatartása készítette megtorpanásra, számunkra is előnyös hátrálásra az új vezetést”.

Interjúkérésre vagy cikkrendelésre nem olyan nehéz nemet mondani – talán csak akkor kellemetlenebb, ha a kérő közeli barát, jó ismerős, a lap, folyóirat vagy rádió pedig általam megbecsült orgánum (ilyenkor a túloldali értetlenségre részemről kis lelkifurdalás a reak-

ció). De ennél élesebb helyzet is adódhat, amikor nehéz szint nem vallani.

Felhívott telefonon a helyi írószervezet elnöke, és közölte, hogy megfogalmaztak egy nyilatkozatot, amelyben elítélik az orosz agressziót, és síkraszállnak Ukrajna területi sérthetlensége mellett; megkérdezi, aláírom-e. Nem, nem írom alá. Első szóra megérti, és sem magát nem hozza, sem engem nem hoz kellemetlen helyzetbe azzal, hogy megkérdezze, miért nem. De meg tudnám-e magyarázni úgy, hogy ha őt nem is, legalább magamat meggyőzzem döntésem helyességéről? Tudnék-e eléggé hitelesen érvelni azzal, hogy Ukrajna igazságát például azért nem tudom elfogadni, mert ez az ország csaknem negyedszázados létezése alatt lényegében elutasította a területén élő nemzeti kisebbségek igazságát, mi több, lábball tiporta jogaikat. (Lásd például a nyelvtörvények körüli hisztériákat; és itt persze nem csupán a kárpátaljai magyarokról van szó, hanem például – egy testközelit lehetlenségre utalva – arról is, hogy a magyarokkal sorsközösségben élő ruszinokat mint nemzetiséget és nyelvüket a hivatalos Ukrajna a mai napig nem ismerte el.) De tudok nyomósabb érvet is: ez az ország nem nyújt állampolgárai számára sem szociális, sem egészségügyi, sem gazdasági biztonságot, nem szavatolja sem a jog előtti egyenlőségüket, sem pedig egyéni és kollektív jogaik széles körű gyakorlásának lehetőségét. A társadalmi élet minden területét mélyen átszövő és arroganciával párosuló korrupció alapján teszi lehetetlenné az emberi méltóság megtartását. Azonban a fentiek elleni tiltakozása jeléül az írószervezet még soha nem fogalmazott meg nyilatkozatot...

Ukrajna a szememben igazságtalan, komisz ország, amely még soha nem vette figyelembe az én igazságomat – ezért aztán a legcsekélyebb szándékomban sincs az „ő” igazsága mellett síkra szállni. Hogy ezt megtegyem, azt előbb ki kell érdemelnie. Ígérem, amint Ukrajna síkraszáll az én nyelvi, nemzeti, kulturális stb. szuverenitásom mellett (s mivel hatalmában áll, ezt garantálja is), azon nyomban visszonzom ezt a gesztust. Maximálisan kívánom, hogy erre mielőbb sor kerülhessen.

Napi blogjegyzetem nyomán, Ungvár, 2014. március 7.

Pikó András Abban, amit most hallottunk, a legmeggrázóbb talán a mindent eluráló állampolgári szkepszis, a rosszkedv. Tólas Péterrel és Sz. Bíró Zoltánnal is volt szerencsém a Klubrádióban beszélgetni az ukrainai helyzetről, és mindketten a majdani demokratikus ukrán rezsim létrejöttét és stabilitását illető egyik komoly kockázatként jelölték meg ezt a fajta kiábrándultságot. Kíváncsi vagyok, hogy Haraszti Miklós, aki ugyan a szomszédból, Belarusból, de a térség autoriter rendszereit és társadalmait jól ismerve nézheti az ukrainai fejleményeket, miként vélekedik erről.

Haraszti Miklós Én megértem a kisemmizett állampolgár szkepszisét, de a helyzetmegítélésem mégis az ellenkezője Balla D. Károlynak. Azt gondolom ugyanis, hogy az ukrain helyzetben van demokratikus potenciál. Nyilván nem gondolhatunk tökéletes demokráciára, mi lehetünk az utolsók, akik ilyesmiről beszélünk. Ahogyan már mi is tudjuk, valamilyen érett, önfenntartó minőség létrejötté nyilván generációk kérdése ezekben az új demokráciákban. De a reménytelenség sem igaz. Anne Appelba-

um az ukrán krízisre célozva másfél hónapja azt írta a Washington Postban, hogy a színes forradalom ma már lehetetlen, és íme, megtörtént másodszer is. A Majdan forradalma, bár tökéletes demokráciát sem azonnal, sem középtávon nem alakít ki, viszont a pluralizációtól távolodó folyamatot visszafordítja a pluralizáció felé, és éppen ez a színes forradalmak hivatása. Maga a színes forradalom egy megkésett liberalizáció egy elnyomó illiberális demokráciában. Valódi csoda a Majdan, különösen, hogy a színes forradalmak első hullámára válaszul az utóbbi években megtörtént ezeknek a rendszereknek a putyini manipulációja, megpróbálták egyszer és mindenkorra elejét venni ezeknek a gyors liberalizációknak. A színes forradalom a meghamisított demokráciával elégedetlen civil társadalom fellépése. Ha a társadalomban elegendő plurális húzóerő van, akkor kimennek az utcára. Ez a színes forradalmak itthonra szóló üzenete is. Ahol a jogszabályok célja, hogy kereteik között már ne lehessen megvárni a korrupciós hatalomtól és megreformálni a demokráciát, ott nem marad más kiút, mint a parlamenti és parlamenten kívüli módszerek kombinációja. Ott csak masszív állampolgári engedetlenség segítségével lehet „visszapluralizálni” a médiahelyzetet, a pártpolitikai esélyeket és az állampolgári jogegyenlőséget. Abban Balla D. Károlynak teljesen igaza van, hogy a korrupció, amely a gazdasági helyzet meg a maffiapolitika miatt alakult ki, erőteljesen visszafogja ezt a folyamatot. De én – különösen az orosz reakció óta – látom Ukrajnában annak a lehetőségét, hogy egy új állampolgári alapú nemzetfelfogás legalábbis több teret kapjon. Nagyon jólesően látom, hogy a politikai erők sokszínűsége mellett

is milyen erőteljes az összefogás tudata. Örültem, hogy leállították a radikálisok diktálta hebrencs nyelvtörvényt, bizonyítva, hogy a nyelvi jogok visszavonását elsősorban a Janukovics- és Putyin-ellenes érzelmek diktálták, s csak kisebb részben a nacionalizmus. Lehet, hogy az integráló, pluralista szemlélet alapító atyai tudattá válik, s akkor akár a legfontosabb alakítója lehet az új ukrán rendszernek. Az európai irány mi mást jelentene? Mindenképp ezt kellene támogatni, anyagiakkal is. Optimista vagyok, mert komoly demokratikus esély keletkezett.

Ara-Kovács Attila Osztom Haraszti Miklós véleményét, de más szempontokat is szeretnék fölvetni. Értem a Balla D. Károly által megfogalmazott dilemmát, viszont azt nem értem, hogyan nem találja meg azt az újfajta rendezési elvet, amelynek alapján, ha nem is egyszerűen, de mégiscsak eldönthető, hogy az ember melyik oldalra álljon. Az ukrán helyzet nyilvánvalóan nagyon bonyolult. Erőre kapott egy nagyon szélsőséges párt, a Szabadság. Programja néhány eleme, tagságának egy része tényleg visszataszító. Viszont tudni kell, hogy a Szabadság, mely az Európai Nemzeti Mozgalmak Szövetségében megfigyelőstátusszal bírt, 2013 tavaszán ezt elveszítette. Talán azért, mert túl radikálisnak tartották? Egyáltalán nem. Hanem azért, mert ennek a szövetségnek az egyik teljes jogú tagja, a magyar Jobbik kirúgatta onnan. Miért? Mert stratégiaileg egészen más irányvonalat képvisel: ellenzi az orosz befolyást, a Jobbik pedig nem, sőt a Jobbiknak nincs ellenére az Eurázsiai Unió létrehozása sem. A Szabadság Ukrajnát be akarja vinni az Európai Unióba, a Jobbik ki akarja vinni onnan Ma-

gyarországot. A másik történet, ami számomra a képet árnyalja, sőt: rendkívül bonyolulttá teszi, az a krími helyzet, amelynek van egy orosz olvasata, és van egy ukrán. Az orosz egyáltalán nem áll távol tőlem. Emberi jogi szempontból számomra abszolút eldönthető az, hogy egy terület hová tartozzon, ha az ott élők nagy többsége egyértelműen vélekedik, majd szavaz erről. Viszont minden más Krímmel kapcsolatos szempont ellentmond a moszkvai lépéseknek. Mi több, még Moszkva érdekeinek is. Például iszonyatos pénzeket emészt majd fel az annektálás. A Foreign Affairs szerint a háromszorosát kell a központi költségvetésbe bepótolnia a helyi költségvetésekbe, mert helyben nem tudják megtermelni vagy kigazdálkodni a működés költségeit. Eközben az orosz gazdaság hanyatló, sérülékeny pozícióban van, nem hiszem, hogy megengedheti magának, területek bekebelezését anélkül, hogy ezzel nagy kockázatokat vállaljon magára. Geopolitikailag ugyancsak problematikus egy ilyen lépés.

Pikó Valki László, majd Sz. Bíró Zoltán következik.

Valki László Kezdetben nagyon is megértettem Balla D. Károly kiábrándultságát, mert az utóbbi hónapokban én is szkeptikusan néztem mindarra, ami Ukrajnában történt. Tehát a Majdan téri tüntetésekre, arra, hogy kik vesznek részt ezeken a tüntetéseken, és főleg, hogy mit csinálnak, milyen jelszavakat hangoztatnak. Megrettenem a Szvoboda jelszavaitól. Ennek a pártnak a tagjai nacionalisták, helyenként rasszisták, sovinszták, semmiképpen sem tűnnek a demokrácia bajnokainak. Nem tűntek a demokrácia bajnokainak azok sem, akik a téren Molotov-koktélokot gyártottak, majd átdobták

őket a barikád másik oldalára, ahol rögtön lánggra lobbant néhány rendőr ruhája. Az egyenruhások kétségbeesetten fetrengtek a földön, társaik a saját testükkel próbálták megakadályozni, hogy a tűz kárt tegyen bennük. Szóval nem nagyon éreztem úgy, hogy itt most a szabadság és a demokrácia kérdése fog eldőlni, ahogyan 2006-ban sem volt ilyen érzésem Budapesten. Ami miatt most kicsit megváltozott a véleményem, az az elképesztő orosz magatartás volt, az, ahogyan ők ezt a helyzetet kihasználták. Oroszországból az utóbbi hetekben rengetegen szivárogtak be Ukrajnába, egyen- és civil ruhában egyaránt. Igaz, 1997-ben a szvasztopoli haditengerészeti kikötő használatáról kötött orosz–ukrán szerződés kimondta, hogy a félszigeten legálisan tartózkodhatnak orosz katonák, és legálisan állomásoztathatják ott az orosz fekete-tengeri flottát is, sőt szárazföldi és tengeri hadgyakorlatokat is tarthatnak. A szerződés azonban előírta, hogy az orosz csapatmozgásokat mindig egyeztetni kell a megfelelő ukrán hatóságokkal, és azok semmiképpen sem sérthetik az ukrán állam szuverenitását.

Putyin ezekben a napokban tett nyilatkozata egyébként orwelli volt. Mint emlékezetes, kijelentette, hogy ezek a katonák tulajdonképpen – magyar terminológiával élve – a helyi „munkásőrök” lennének, akik most éppen a Krímben védik a hazát. Csakhogy az egyenruhájuk bámulatosan új volt. A felségjelzés nélkül megjelenő oroszok vadonatúj, fullextrás felszerelésben voltak, ami nem lehetett éppen olcsó, nem beszélve arról, hogy egy „munkásőrség” ritkán jut harci helikopterekhez. Putyin azt is mondta, hogy a krími oroszok önrendelkezési jogánál semmi sem fontosabb a

világon. Valóban, Oroszországnak nagy hagyományai vannak ezen a téren, hiszen, mint az én generációm az iskolában tanulta, már a sztálini alkotmány is szólt erről a jogról, és valamennyi szovjet tagköztársaságnak biztosította a kiváltságát. Kár, hogy 1990–91-ig senki sem élt vele. Szóval világosan kirajzolódott a kép: Oroszország, a putyini vezetés megint, tíz éven belül immár másodszor, expansionista politikát folytat, aminek következtében a határok másodízben kezdenek változni Európában. Első alkalommal akkor változtak, amikor Moszkva 2008-ben megszállta Dél-Ossetiát és Abháziát, majd ott két „önálló” államot alapított. Cselekedetét az sem mentette, hogy a megszállást az akkori grúz vezetés, élén Szaakasvilivel, provokálta, mégpedig azzal, hogy – megszegve egy orosz–grúz nemzetközi jogi megállapodást – megtámadta Chinvalit, és el akarta foglalni Dél-Ossetiát.

Sz. Bíró Zoltán Abban a sok szomorúságban, amit Ukrajna kapcsán az elmúlt hónapokban kénytelenek voltunk látni és vele szembe-sülni, azért van néhány reményre okot adó fejlemény. Az egyik ilyen az orosz középosztály viszonya mindahhoz, ahogyan Oroszország Ukrajnával kapcsolatban politizál. E vélemények jól követhetők az orosz blogokon. Közülük az a kedvencem, amelyben a szerző – miután a Kreml biztatására kierőszakolták, hogy a Krím sorsáról tartsanak népszavazást, majd annak eredményeképpen csatlózzák Oroszországhoz – gúnyosan felveti, hogy ezen az úton nem szabad megállni: ilyen módon kell visszaszerezni Alaszkát is, de persze csak akkor, ha népszavazással megoldható a dolog. Tehát lehet látni, hogy az orosz fellépés éppen azt a középosztályt hergeli tovább,

amelyik a 2011-es parlamenti, majd a 2012-es elnökválasztások elcsalása után egyébként is rendkívül bizalmatlan a Putyin-rendszerrel szemben. Az orosz társadalom legkreatívabb része nem fogadja el az Ukrajnával kapcsolatos hivatalos álláspontot, és úgy ítéli meg, hogy teljesen mondvacsinált az a helyzet, ahogyan Moszkva ebbe a történetbe beavatkozik.

Ezek után szeretnék a kiinduló kérdéshez, vagyis a szkepszishez visszatérni. Ha Ukrajnában élnék, akkor egészen biztosan azokkal az ukránokkal tartanék, akik emberhez méltóan, senkit méltóságában, identitásában, személyében nem fenyegetve, egy szuverén Ukrajnában szeretnének élni. Sokan vannak ilyenek, és amikor azt mondják, hogy szeretnének Európához közelebb kerülni, akkor röviden voltaképpen azt mondják, hogy egy nem korrupt, nem kleptokratikus, nem nepotista, hatékonyan irányított országot akarnak – ezt végigmondani azonban nagyon hosszú, helyette tehát azt mondják, európai Ukrajnát szeretnének. De az európai csatlakozás komoly áldozatokat követel. Csak egy példát hadd említsek: ahhoz, hogy Ukrajna fölzárkózzon a jelenlegi Lengyelországhoz, tíz éven át évente tíz-tíz százalékos GDP-növekedést kellene produkálnia. Régóta beszélünk róla, hogy itt nem egyszerűen orientációs válságról, már régen nem politikai válságról, nem gazdasági-pénzügyi válságról van szó, hanem érik a társadalmi válság is. Gondoljunk bele, hogy egy 45 milliós közösségről, Európa egyik legnagyobb, több mint 600 ezer négyzetkilométeres államáról van szó, amelynek gazdasága alig-alig tud nagyobb GDP-t előállítani, mint a magyar. Nominálértéken ez 170-180 milliárd dollár. A szomszédos Lengyel-

ország, amely népességében alig valamivel kisebb, 490 milliárdot állít elő. A szorzó nagyjából két és félszeres. Ami pedig igazán érdekes, az az, hogy eközben mennyire más a mintázata az ukrán és a lengyel társadalomnak. A lengyel gazdaság teljesítőképessége noha két és félszer nagyobb az ukránnál, a leggazdagabb lengyelnek „csak” három és fél milliárd dollár a vagyona. Ezzel szemben a leggazdagabb ukránnak 15 milliárd fölötti. Oroszországnak szintén nem kifejezetten európai mintázatú a társadalmi szerkezete, de ott legalább az utóbbi évtizedben mégis kezd kialakulni egy ma már 16-17 százalékosra tehető középosztály, annak értékeivel, szemléletével, igényeivel együtt, amely folyamatosan lázad a putyini rendszerrel szemben. Ukrajnában azonban még ekkora középosztály sincs. Ez a réteg még csak épphogy születőben van. Ugyanakkor kialakult egy nagyon vékony, ám annál tehetősebb réteg, miközben a társadalom nagy többsége kifejezetten szegény. Jól mutatja ezt, hogy Ukrajna tíz leggazdagabb embere a GDP 16 százalékának megfelelő vagyont birtokosa. Ez a gazdagság elképesztő mérvű koncentrációjára vall! A jövedelmeknek és a javaknak olyan aszimmetrikus elosztása jött létre Ukrajnában, ami szinte felfoghatatlan. Bevallom, máig nem értem, hogy mindez miért nem idézett elő már korábban társadalmi robbanást. A bérek és a nyugdíjak e jobb sorsra érdemes országban az oroszországiaknak a felét-harmadát, a lengyelnek pedig a negyedét-ötödét teszik ki. Tehát egy nagyon szegény, minden tekintetben viharvert országban történik mindaz, amiről mi most beszélünk.

Ami pedig az úgynevezett „színes forradalmak” ügyét illeti, nos, kész vagyok elfogadni, hogy ami

Ukrajnában zajlik, illetve lezajlott, az egy második generációs színes forradalom. Azért második generációs, mert több vonatkozásban eltér a klasszikus változattól. Tudnivaló, hogy a posztszovjet térségben a színes forradalmak alapvetően elcsalt választásokhoz kapcsolódtak. De ahhoz, hogy sikeresek legyenek – a hatalmi elit megosztottságán túl – további két fontos feltételnek kellett teljesülnie. Egyrészt az ellenzéknek hitelt érdemlően bizonyítania kellett a csalás tényét. Ehhez persze szükség volt olyan politikailag értékes médiumokra – egy, avagy több televíziós csatornára –, amelyek segítségével meg lehetett győzni a társadalom jelentős részét arról, hogy meghamisították politikai akaratukat. Másrészt a csalásnak érdemben kellett változtatnia a végeredményen. Ez azért fontos, mert Belorussziában például többször csaltak a különböző referendumokon, illetve elnökválasztásokon, de a „beavatkozás” nem érdemben módosított az eredményen, csak „megszépítette”. Ami viszont most Ukrajnában történik, az nem egy elcsalt választás által kiprovokált társadalmi tiltakozás, hanem több, egymásra rakódó és egymást erősítő körülmény együttes következménye. Ebben éppúgy benne van a Janukovics-rendszerrel szembeni, már jó ideje meglévő erős ellenszenv, miként az európai perspektíva feladása miatt érzett súlyos csalódottság. És persze az a düh és elégedetlenség is, amit a hatalom a békés tüntetőkkel szembeni brutális fellépésével váltott ki. Nem véletlen, hogy az első igazán tömeges tiltakozásra csak azok után került sor, hogy a rohamrendőrök november 29-e éjjelén – példátlan módon – agyba-főbe vertek kétszáz békésen tüntető diákot. Másnap hétszáz ezren vonultak fel tiltakozásul Kijev utcáin.

Mindenképpen beszélni kell a Szabadság pártról és a még tőle is jobbra álló, a válság különböző fázisaiban váratlanul fölbukkanó és jelentős befolyáshoz jutó radikális csoportokról. Ezek egy részét szinte lehetetlen beazonosítani, a másik részével kapcsolatban pedig ott kísért a gyanú, hogy azokat kifejezetten provokatív céllal hozhatták létre. A Galamus.hu-n talán egymásfél hónappal ezelőtt két jelenségre próbáltam fölhívni a figyelmet. Egyrészt arra, hogy az orosz állami propaganda hónapok óta folyamatosan sulykolja: mindaz, ami a fennálló ukrán hatalommal szemben szerveződik, az kizárólag fasiszták és antiszemiták által irányított akció. Másrészt pedig arra, hogy ha valami nem hiányzik az ukrainai tiltakozóknak, az pontosan az, hogy ezek a – kétségtelenül jelen lévő – csoportok kompromittálják őket.

Végül beszélünk kell a felelőségről is. Szerintem a kialakult drámai helyzetért a döntő felelőséget – kezdet kezdetétől – a Janukovics-rendszer viseli. Ez aligha vitatható. Ugyanakkor az is világosan látszik, hogy ezt a történetet – különböző eszközökkel dolgozva – hónapok óta az oroszok is próbálják erőteljesen befolyásolni, alakítani. A vámháborút már tavaly augusztusban elkezdték, két hónap alatt több mint négy milliárd eurós veszteséget okozva ezzel az ukránoknak. A földgázszállítások miatti kijeji tartozások ügyét is már kora ősszel elővették. Moszkva a kezdetektől fogva igen széles regiszteren játszott, és játszik ma is. Ebben a repertoárban éppúgy voltak fenyegető, zsaroló elemek, miként különböző preferenciákkal csábítók. Az egyértelmű volt, hogy Moszkva mindent bevet majd, ami politikai és gazdasági eszközként bevethető

Ukrajna „megtartásáért”. A katonai eszközök alkalmazása azonban csak abban az esetben volt hosszú időn át elképzelhető, ha az Ukrajnában élő oroszokat valamilyen súlyos és kiterjedt atrocitás érte volna. Mára kiderült, Moszkva anélkül folyamodott katonai erőszakhoz, hogy ezt bármilyen politikai, jogi, avagy humanitárius körülmény alátámasztotta volna. Az orosz felelőség mellett azonban az Európai Unió felelőségéről is beszélünk kell. Ez a felelőség ugyan kisebb, mint az orosz – legalábbis szerintem –, de mégsem elhanyagolható. Az EU felelősége mindenekelőtt a 2009-ben útjára bocsátott ún. „Keleti partnerség” program végiggondolatlanágából fakad. A svéd és lengyel kezdeményezésre elindított program a FÁK-térség európai és transzkaukázusi államainak próbált valamiféle európai perspektívát kínálni. Ám ehhez sem jelentős politikai erőt és akaratot, sem jelentős pénzügyi forrásokat nem társított. Ebből aztán számos félreértés eredt. Nem annyira az érintett országok politikai osztálya értette félre e program küldetését, mint amennyire egynémely poszt-szovjet állam politikai közössége, így az ukrán is. Szerintem becsültebb lett volna világossá tenni – ezzel a Nyugat tartozik a benne bízó ukránoknak –, hogy az a segítség, amit nyújtani tud és akar, csak arra elég, hogy megakadályozza visszakerülésüket az orosz érdekszférába. Ahhoz ugyanis, hogy segítse őket Európa nyugati felébe, a programban felkínálnál sokkal jelentősebb támogatásra lenne szükség. Ukrajna esetében ennek a segítségnek évről évre – legalább egy évtizeden át – legkevesebb 15-20 milliárd dollárnak kellene lennie. E nélkül nem lehet Ukrajnát „kiszabadítani” Moszkva öleléséből.

Pikó Tálas Péterről azt kérem, hogy miközben az első kérdésre válaszol, én már jelezném a következőt is: hogyan juthat nyugvópontra az ukrán helyzet?

Tálas Péter Vallomással tartozom: az ukrán események engem személyemben is érintenek. Politikai értelemben, különösen politikai szocializációm tekintetében ugyanis inkább lengyel vagyok, mint magyar. Nekem a civil szféra mozgásai, nekibuzdulásai, még ha reménytelennek tűnnek is, kulcsfontosságúak. Az elemzésemet hallva, ezt mindenképp vegye figyelembe a tisztelt hallgatóság. Hadd lépjek egy picit távolabb ettől az egész eseménytől, hogy stratégiai szempontból nézhessük az ukrán konfliktust. Bizonyos szempontból szerintem a véletlen alakította ki ezt a helyzetet, és ha a véletlennek nevet is adunk, akkor Viktor Janukovicsnak hívják, akiről kiderült, hogy Ukrajna legostobább politikusa, akit csak el lehet képzelni. Ennek az embernek volt 15 milliárd dollárja, plusz még ötmilliárd, ami a gázárcsökkenésből származott arra, hogy megnyerje a 2015-ös márciusi választásokat, s csupán ki kellett volna várnia, hogy a majdani tüntetők szépen hazamenjenek. Mert előbb-utóbb feladták volna, emlékezzünk arra, voltak olyan helyeztek, amikor már csak alig néhány ezren voltak kint, ám Janukovics erőszakkal mindig belenyúlt a dolgokba úgy, hogy végül saját maga ellen provokált ki egy felkelést. A Majdan mozgalommal kapcsolatban két megjegyzésem van. Kétségtelen, hogy a Pravyj Sektor, a Jobboldali Sektor szélsőjobboldali, a Szvoboda párt pedig nacionalista. De ne felejtjük el, hogy ezeket a pártokat a Janukovics-rendszer hozta, napjainkban pedig Putyin lépései hozzák helyzetbe. A Pravyj Szektorról azt

kell tudni, hogy ők voltak azok a Molotov-koktélos militáns fiatalok – kezdetben csupán öt-hatezren –, akik kétszer is megvédték a majdani tüntetőket a különleges rendőrség, a Berkut és a kormányzati bérhuligánok, a tituskik támadásaitól, akik többször is fel akarták számolni a tüntetést. Vagyis tevékenységük önvédelmi reakció volt, hiszen Ukrajnában korábban nem alkalmaztak ilyen látványos erőszakot a tüntetőkkel szemben. Az is természetes, hogy akiket megvédték, azok hálások nekik, akkor is, ha politikai nézeteik mások. Ami pedig a Szvobodát illeti, látnunk kell, hogy 1990-től térségünk egészében megerősödött a nacionalizmus, emiatt estek szét a föderatív államok, s ez tette függetlenné Ukrajnát is. És azon sem igazán csodálkozhatunk, hogy a Krím megszállása és elcsatolása tovább erősíti az ukrán nacionalizmust.

Ami az orosz lépéseket illeti, azt gondolom, hogy az Európai Uniónak tudnia kellett Putyin terveiről. A 2008. áprilisi bukaresti NATO-csúcson, a NATO-orosz tanácsban Putyin elég nyíltan fogalmazott: mesterségesen létrehozott államokról beszélt, Grúziát, illetve Ukrajnát emlegetve. Ez történt 2008 áprilisában, majd augusztusban már annak vagyunk tanúi, ahogy az orosz medve bemegy a grúz spájzba, és elviszi onnan az abház és a déloszét törökmézet. Szerintem Ukrajna esetében Putyin – tudatosan vagy sem, de – félreértett egy szerződést. Stratégiainak, geopolitikainak értelmezte az Európai Unió társulási szerződését, amit maga Brüsszel technikai jellegűnek tekintett. Nagyon fontosnak tartom jelezni: 2014 februárjáig Nyugatról senki sem akarta megmenteni Ukrajnát. Oda sem akart figyelni rá az Európai Unió, nem érdekelt.

Emlékeztetnék arra, hogy a társulási szerződés mellé mindössze 620 millió eurót ajánlott föl az EU. Vagyis szerintem Putyin túlreagálta a dolgot, vagy még inkább kihasználta az ukrán eseményeket arra, hogy elvigye a Krímet, amit már régen tervezett, s odategye az oroszok elé, mert tudta, hogy ezért megint szeretni fogják. Az annektálásnak azonban van egy furcsa üzenete: ha elviszem Ukrajna egy részét, azt üzenem, hogy a másik része a tiétek. Éppen ezért nem igazán értem Putyint, hogy miért elég neki a Krím, esetleg Dél- és Kelet-Ukrajna, amit most nem sikerült fellázítani Kijev ellen. Szerintem ugyanis kivárhatta volna, hogy a Nyugat által nem finanszírozott Ukrajna egésze visszakullogjon Oroszországhoz. Az otromba, erőszakos és szerintem téves putyini politika viszont most oda vezetett, hogy a Nyugat kénytelen kiállni az új ukrán vezetés mellett, Putyinnak pedig valószínűleg egy Nyugat-barát és oroszellenes maradék Ukrajnával kell számolnia. De válaszolva Pikó András kérdésére: szerintem az továbbra is nyitott kérdés, hogy (most vagy a jövőben) lesz-e háború, vagy sem. Azt gondolom ugyanis, hogy az ukrán vezetés a Krímet még hagyhatja elvinni, már csak azért is, mert kulturálisan nem tartozik Ukrajnához, de ha délen és keleten is a krími módszerekkel kezdenek el nyomulni az oroszok – márpedig szerintem erről még nem mondott le Putyin –, akkor a legtürelmesebb ukrán kormánynak is lépnie kell valamit katonailag. Amit azonban még fontosabb tartok: immár Európa irányába is bejelentkezett a revansista Oroszország, s ennek igen fontos következményei vannak és lesznek a mi térségünk, sőt egész Európa számára. S ezt előbb-utóbb azoknak

is meg kell érteniük, akiket a Pulitzer-díjas Anne Applebaum szerint korrumpált az oroszok pénze.

Haraszti Ami Janukovics amatőrségét illeti – egyetérték. Viszont nem értek teljesen egyet azzal, hogy Putyin túlreagálta a dolgokat. Azt gondolom, hogy nagyon is megértette az uniós csatlakozási szerződés aláírásának mint szimbolikus lépésnek a fontosságát. A vilniusi EU-szomszédsági csúcs idején éppen megnyerte az örmény csatát, és meg kellett nyernie az ukrán csatát is. Az eurázsiai szövetség volt a tét, Putyin vállalásának a komolysága, hiszen megígérte a kazahoknak meg a beloruszoknak, hogy csatlakoztatja Ukrajnát is. Ha nem állítja meg Kijevet az Európa felé vezető úton, akkor a putyini újbirodalmi terv elveszti minden komolyságát. El is vesztette, a Krím bekebelezése már csak Ukrajna megbüntetése lenne, meg persze az Orbán gyakorlatából ismert trükk, hogyan kell a hazai közönség számára győzelemmé varázsolni a vereséget. Putyin veszteséglistáján ott van az ukrainai befolyás elvesztése a Nyugat javára, ettől némiképp függetlenül a liberális demokrácia új esélye a térségben és az eurázsiai szövetség. Egyet nem értekem másik oka: látni kell, hogy Putyin elkezdett „rendszertereni” pénzt költeni, azaz befolyást vásárolni a térségünkben – ide tartozik a mi paksi atomegyezményünk is –, erről is szólt a gazdaságilag valóban nem túl racionális hirtelen ukrainai kivásárlás. Aztán az első adandó alkalommal elkezdte visszavonogatni az összegeket, hogy nyomást gyakoroljon. Ez egy fordított, autokrata Marshall-segély. A célja az, hogy az Oroszországgal szomszédos államokat szépen kiváltott maffiarezsimek uralják. Ezt pontosan látták azok az ukrán civilek is, akik a Majdan tömegeit

adták, s akiktől elvették az utolsó reménysugarat is, hogy Európához tartozhatnak. Lehet, megbékéltek volna azzal, hogy Európa nem is gondolja olyan komolyan az egészet, de mindenesetre a szimbolikus csatlakozási szerződés aláírása Ukrajna önálló döntése lett volna. Putyin ennek a fontosságát ismer-te fel, ezért lépett közbe. Szeretnék pár szót mondani Putyin média-uralmának fontosságáról. Vilnius-ban voltam február elején, a szállodában néztem a Rosszija csatorna hétvégi politikai magazinját, a va-sárnap esti kioktatást az ügyeletes ideológiáról. Számomra nyilvánvalóvá vált, hogy lépni fognak. Egy-más után szólaltatták meg az ukrajnai oroszok képviselőit diáktól pópáig, bányásztól színészig: Oroszország jöjjön megmenteni bennün-ket, mert különben elpusztítanak minket, itt mindenki fasiszta, min-denkit a CIA fizet. Mindez alatt a Majdan képei futnak, kizárólag mint a pusztulás és a pusztítás bi-zonyítékai. Kizárólag ezt látják az otthoni és a környező országokban lakó oroszok. Ezt a propagandát gyerekkorom óta ismerem, sokszor láttuk, 1956 kapcsán és 1968-ban is. Ezt a fajta propagandát az oro-szok ingyen nem csinálják. Az eu-rópaiak sajnos nem ismerték föl, hogy itt tényleg egy új értelemben vett hidegháború zajlik. Hideghá-ború a fogalomnak nem is elsősor-ban geopolitikai, hanem abban az értelmében, hogy rendszerek csatá-ja. A médiát kisajátító autokráciák rendszere csatázik az európai de-mokráciák pluralista tájékoztatási rendszerével. Európának pedig meg kell vívnia ezt a harcot, mert különben az autokrácia elterjed Nyugat felé is.

Tálas Én úgy látom, 2008 óta kettős változás történt az orosz poli-tikában. Egyrészt Putyin elkezdte

belföldre nyomni az orosz etnicista ideológiát, az oroszok nagyságáról és kivételességéről, ma pedig már arról hallunk, hogy mindenütt megvédjük az oroszokat, másrészt a külpolitikában megkezdődött a biztonságpolitika militarizálása: ha nem működnek a diplomáciai és gazdasági eszközök, erőből is lehet intézni a problémákat. Ehhez Moszkva igyekezett felkészíteni a hadseregét is, reformmal, beszerzé-sekkel, gyakorlatokkal. Erre azért fel lehetett volna készülnie a Nyu-gatnak, amelynek volt elég ideje felismerni a folyamatokat, de hát láthatóan fontosabb volt az orosz oligarchák pénze, amelyre én min-dig úgy tekintek, hogy nem a sza-bad piac, hanem a politika által be-folyásolt és áramoltatott pénz.

Valki Én éppen ezt nem értem az orosz magatartásban. Obama részben saját indíttatásából, részben azokból a tapasztalatokból, amelyeket a neokonzervatív Bush-adminisztráció nyolc évében szer-zett, arra a következtetésre jutott, hogy kiegyensúlyozott kapcsolatokat kell fenntartani Oroszországgal. Bush alatt ugyanis súlyosan megromlottak ezek a kapcsolatok, ami részben Irak minden alap nél-küli megtámadásának és elfoglalá-sának, részben három posztszovjet köztársaságban, Ukrajnában, Grú-ziában és Kirgizisztánban végre-hajtott és kívülről támogatott szí-nes forradalomnak, részben pedig a rakétaelhárító rendszerek továb-bi kiépítésének tilalmáról szóló ABM-szerződés egyoldalú felmon-dásának volt a következménye. Obamáék úgy kezdtek hozzá az oroszokkal való kapcsolatok rend-betételéhez, hogy 2009 februárjában, a müncheni biztonságpolitikai konferencián bejelentették, meg-nyomják a „reset button”-t, azaz újra fogjuk indítani az egész rend-

szert. Kevesen érzékelték annak idején, hogy ebben a fordulatban mekkora szerepet játszottak az európaiak. Az EU külügyminiszterei 2008-ban a legnagyobb titokban két „non paper”-t készítettek, amelyben rendkívül éles kritikát fogalmaztak meg a Bush-adminisztráció külpolitikájával szemben. Egyebek között azt ajánlották Obamának, hogy mielőbb fejezze be az iraki és az afganisztáni háborúkat, ne folytasson Oroszországgal szemben ellenséges politikát, ne akarja a NATO-ba felvetetni Ukrajnát és Grúziát. Az az érdekünk, írták a külügyminiszterek, hogy normális gazdasági és politikai kapcsolatokat tartsunk fenn Moszkvával, mert nekünk is szükségünk van Putyin együttműködési készségére. A két „non paper”-t az európai külügyminiszterek elfogadták, és az elnökválasztás előtt átadták Obamának. Az amerikai elnök hajszálpontosan úgy járt el, ahogyan az európaiak javasolták, persze saját érdekei is ezt diktálták. A müncheni konferencia után az ember azt hitte volna, hogy Putyin elégedetten körülnéz, és azt mondja, tényleg, mi sem előnyösebb a normális kapcsolatok fenntartásánál. Ehelyett kijelentette, hogy a Biztonsági Tanácsban megvétőzna bármilyen Irán elleni szankciót, támogatta Aszadot a szíriai polgárháborúban, a Kadhafi-ellenes közös fellépést pedig nem vétőzte meg ugyan, utóbb azonban többször is a szemére hányta a Nyugatnak, hogy a felkelők javára avatkozott be a líbiai polgárháborúba. Szóval így jutottunk el Ukrajnához, ahol hallatlanul goromba módon járt el. Azzal, hogy az oroszok most ott maradnak a Krím félszigeten, és leválasztják Ukrajnáról, olyan precedenst teremtenek, amely nagyon lassan begyógyuló sebeket

ejt a nemzetközi kapcsolatokon. Hidegháborús állapotok alakulnak ki, mégpedig anélkül, hogy a Nyugat tényleg megpróbálta volna Ukrajnát elszakítani Oroszországtól. Az a tény ugyanis, hogy az Európai Unió felajánlja Ukrajnának a társulási szerződés megkötését, nem jelenti azt, hogy az oroszok befolyása megszűnne a térségben. Egy társulási szerződéssel Ukrajna nem „állna át” a Nyugathoz, az EU-val szerződni nem ugyanaz, mint belépni a NATO-ba. Sajnos bármi történik is Ukrajnában, ott maradnak az oligarchák, ott marad a maffia, ott marad az a romlott korrupciós rendszer, amely a Majdan előtt is annyira jellemző volt az országra.

Ara-Kovács Az Európai Unió magatartását döntően az határozza meg, hogy nincs abban a helyzetben, hogy ilyen hihetetlen nagyságú összegeket költson el Ukrajnára. Évente 15-20 milliárd eurót!

Tálas Ha lenne rá politikai akarat, azért nem lenne olyan nagy pénz, gondoljunk csak a 11 milliós Görögország megmentéséhez felhasználott 167 milliárd euróra.

Ara-Kovács Kinek nem nagy összeg? Nekem nagy, a német adófizetőknek is az. Ráadásul annak tudatában kellett volna rászánnia magát az EU-nak erre a kötelezettségre, hogy a segélyek legnagyobb része Janukovicsot és az oligarchikus rendszert gazdagította volna. De van az unió magatartásának politikai oka is, mégpedig a frusztráltság. Nem Magyarországgal kezdem, bár Magyarország is érintett. Itt van mindjárt Törökország. A törökök kiűzetése az uniós paradicsomból reagálás az erdogani rendszer visszafordíthatatlannak tekinthető antidemokratikus fordulatára. Ugyanez a frusztráltság tapasztalható a kelet-európai országokkal szemben

is, hiszen ma már evidencia: túl hamar és kevés feltételt szabva vették be őket az Európai Unióba. Nemcsak Magyarország ilyen problematikus, bár Magyarország a leglátványosabban az. Ilyen Románia, és ilyen Bulgária is, és látjuk, hogy Horvátországban sem más a helyzet. Ezek az államok máris nagy károkat okoztak az EU-nak, felvizetvén, komolytalanná téve azokat az értékeket, amelyekre azt valaha alapozták. Mi lenne, ha oly könnyen Ukrajna előtt is kitérnének a kapuk? Az Európai Unió nyilvánvalóan szeretne volna a maga közelében tartani Ukrajnát, de úgy, hogy azért túl nagy árat ne fizessen sem anyagilag, sem pedig politikailag. Lehet ezt stratégiai problémának vagy tévedésnek nevezni, de nem látom ennek az iránynak az alternatíváját. A másik téma, amivel kapcsolatban megjegyzést tennék, az a kibontakozó újabb hidegháború. Éppen emiatt lenne szüksége Európának és az egész transzatlanti rendszernek Ukrajnára, bár elismerem, „ez” a hidegháború egészen más, mint „az” a hidegháború volt. Oroszország sem gazdaságilag, de katonailag sem képez olyan erőt, mint egykoron a Szovjetunió. Sajátos birodalmi érdekeit meg tudja védeni apróbb szomszédaival szemben, de világpolitikailag Oroszország nem számít nagyhatalomnak. Érzékeljük, hogyan zár össze a világ, hogyan keményedett meg az európai és az amerikai álláspont éppen Ukrajna ügyében. Ezt az álláspontot nekünk is támogatnunk kell. A magyar miniszterelnök magatartása egy hét után változott csak meg valamelyest, s ha vonakodva is, de elismerte: Moszkva az agressziót elkövető fél, Ukrajna pedig áldozat, s hogy ebben az ügyben Magyarország szolidáris kell legyen szövetségeseivel.

Az nem kétséges: Putyin meg akarja tartani és meg is fogja tartani a Krímet. Evidens, hogy új korszak kezdődik, s a permanens orosz fenyegetés okán az ukránoknak nincs más lehetőségük, mint Európa felé orientálódni. A következmények Moszkvára nézve kifejezetten rosszak. Valóban elbukni látszik az Eurázsiai Unió terve – megalakulását 2015. január 1-jén tervezték bejelenteni –, hiszen egyrészt Ukrajna nélkül az az unió aligha lesz életképes, másrészt Putyin olyan vállalkozásba kezdett a Krím megszállásával, s lehet, hogy ennyivel be sem éri, amit nem bír, nem bírhat országa gazdasági erővel, s aminek következtében megreked az egyébként is gyenge rendszermodernizáció.

Sz. Bíró Ne feledjük, az ukrán közvélemény talán egyetlen kérdésben volt és maradt többé-kevésbé egységes, mégpedig az unióhoz való közeledés ügyében. Ha a 2000-es évek elejétől végignézzük a közvélemény-kutatási adatokat az ukrán politikai közösséget foglalkoztató legfontosabb kérdésekről – az Európai Unióhoz való közeledésről, a NATO-tagságról, az Oroszországgal kapcsolatos politikáról és az emlékezetpolitika ügyeiről –, akkor azt látjuk, hogy ezek közül csak az EU-hoz való közeledés ügye volt olyan, amelyik a 2000-es évek elejétől tartós, időnként abszolút többséget tudhatott maga mögött. A NATO-tagság, beleértve a naranccsos tábor kormányzásának idejét is, soha nem tudott egyharmadnál nagyobb támogatottságot nyerni. Az emlékezetpolitikai kérdések pedig – miután Ukrajna esetében egy olyan új politikai nemzet születését látjuk, amelyből hiányzik a közös történelmi emlékezet – a legkevésbé sem segítik a politikai közösség egységének kialakulását. A törté-

nelmi emlékezet Ukrajnában nem a konszenzus, hanem a disszenzus eszköze. Ezért volt súlyos hibája Juscenkónak, hogy elnöksége idején teljesen fölöslegesen forszírozta a megosztó emlékezetpolitikai csatákat. És persze az Oroszországgal kapcsolatos politika is inkább konfliktusokat teremtett, mintsem hogy az egységet erősítette volna. Az európai közeledés ügye azonban folyamatosan többséget, időről időre abszolút többséget élvezett. De még eme utóbbi esetekben is mindig volt egy 30-35 százalékos tartós közönség, amelyik félt, aggódott az Európához való közeledés következményei miatt. Ez ugyan komoly arány, de okos politikával és kitartó erőfeszítéssel lényegesen csökkenteni lehetett volna. Épp ebben ragadható meg az egyik legsúlyosabb stratégiai hibája a narancsos tábornak. 2004 után, a sikeres narancsos fordulatot követően nem a megosztó kérdésekkel kellett volna foglalkozniuk, hanem sziszifuszi munkával lépésről lépésre át kellett volna alakítani az ukrán gazdaságot, és amennyire csak lehet, oldani az orosz gazdasághoz való kötöttségét. Ezt a műveletet azonban nem lehet az egyik évről a másikra megvalósítani. Ehhez kitartó és következetes politikára lett volna szükség. Mégpedig azért, hogy amikor eljön az a politikailag kényes pillanat, hogy Kijev aláírja az EU-s társulási szerződést, akkor az ukrán gazdaság és társadalom ne álljon kiszolgáltatottan Moszkva előtt. Ne feledjük, még ma is körülbelül kétfélmillió ukrán dolgozik legálisan és illegálisan Oroszországban. Tehát legkevesebb négy-ötmillió ember egzisztenciája függ attól, hogy az oroszok lezárják, avagy sem a két országot elválasztó határt. A narancsos tábor azonban ahelyett, hogy ezekkel a stratégiai jelentősé-

gű ügyekkel foglalkozott volna, terméketlen és megosztó identitáspolitikai vitákba kezdett. Mind a társadalmat, mind a gazdaságot fel kellett volna készíteni arra, hogy az ország csak kitartó és komoly áldozatokkal járó munkával szabadítható ki az orosz szorításból. Ez azonban csak részben történt meg, merthogy az ukrán kivitel negyede még ma is Oroszországba irányul. Ha ehhez még hozzátesszük a Moszkva irányította vámunió további két országát, Belorussziát és Kazahsztánt, akkor kiderül, hogy ebbe a három országba irányul az ukrán export több mint harmada. Az orosz kötelek lazításához az ezeken a piacokon értékesített termékeket, vagy legalábbis azok jelentős részét, alternatív piacokra kellene átirányítani. Ennek feltételei azonban néhány év alatt nem teremthetők meg. Ehhez idő kell. Nem is kevés. És persze jelentős áldozatvállalás is. Mégis: az ukrán társadalomban, különösen a képzetek és a fiatalok körében, tartósan magas volt és maradt mindmáig az Európai Unióhoz való közeledés híveinek aránya. Ez az egyetlen olyan fundamentális kérdés, amely nem szembefordította, hanem közelebb hozta egymáshoz az ukránokat. Am a végtelenül önző és kicsinyes ukrán politikai osztály – többszörösen is – eljátszotta e társadalmi hangulat kínálta esélyeket.

És még egy dologra szeretnék röviden utalni. Egy néhány hete adott interjúban megengedtem magamnak azt a frivol fordulatot, hogy a Kreml politikáját – beleértve az Ukrajnával kapcsolatos magatartását is – afféle kapuzárási pánikként írjam le. A Paks II.-ről megkötött januári megállapodásról is az a véleményem, hogy annak sürgetése – más-más okok miatt – nemcsak magyar, hanem orosz ér-

dek is volt. A Kremlben akkor már alighanem pontosan tudták, hogy a szocsi téli olimpia után Ukrajnában lépni fognak, ha kell, fegyveresen is. És ha erre kényszerülnek, akkor aligha lehet majd megállapodásra bírni a mégoly pénzsűkében lévő magyar kormányt is. Az már az ukrainai események eszkalálódása előtt is világos volt, hogy Moszkvát mind az orosz gazdaság általános állapota, mind az energiaszektor kilátásai arra szorítják, hogy minél gyorsabban próbáljon minél több helyen piacot foglalni. Nem kell energetikai szakembernek lenni ahhoz, hogy lássuk, Oroszország a 2009-től kibontakozó európai és globális energiapiaci változások egyik legnagyobb vesztese. Miközben az idej első adatok már azt is jelzik, hogy az orosz gazdaság növekedése végképp leállt. A januári számok azt mutatják, hogy az előző év hasonló időszakához képest az orosz GDP gyarapodása immár 0,7 százalékra esett vissza. Tavaly év elején ez az adat még 1,8 százalékos volt. Annak idején már az is drámai fejleménynek tűnt, nem beszélve az ideiről. Eközben változatlanul magas – 6-7 százalékos – az infláció, vagyis az orosz gazdaság – rossz rövid és középtávú kilátásokkal – rendkívül kellemetlen stagflációs állapotba került.

Pikó Ara-Kovács Attila már beszélt arról a politikai frusztráltságról, amelyet az Európai Unió érez a térség keleti országaival kapcsolatban, és amelyet nyilván erősít az ukrán helyzet alakulása. Vajon mindez hogyan hathat az uniós és Magyarország viszonyára? Adott egy tagország, amelynek aktuális politikai vezetése orosz kebelre omolana. Moszkva az orosz gazdasági érdek eurómilliárdjaival megtámogatva szerez egyre nagyobb befolyást. Maffiaállam alakult ki, és

nincs erős társadalmi, politikai ellenállás. Kenyértörésre kerülhet sor, vagy hagynak bennünket szép csendben betagozódni az oroszok és a Nyugat közötti ütközőzónába?

Ara-Kovács Orbán nem akarja kivinni az Európai Unióból Magyarországot, aminek ezer praktikus és pávatáncos oka van, de az unió sem fog kizárni bennünket. A gazdaság a Nyugathoz köti Magyarországot, a tőke, a szolgáltatások, a személyek szabad mozgása pótolhatatlan előny. Az unió pedig főként geopolitikai okok miatt nem taszít ki minket. Ha megtenné, akkor az orosz és az európai befolyási övezet határa máról holnapra ismét a Lajta környékén lenne. Magyarország mai külpolitikai helyzete kicsit hasonlatos ahhoz, amilyen a Ceausescu-féle Romániáé volt, lehet sokáig két nagyhatalmi entitásnak megfelelni, de előbb vagy utóbb elszigetelődik Magyarország, ahogyan végül Románia is elszigetelődött. S erre nem is kell húsz évet várnunk, hisz a globalizáció feltételei között a folyamatok felgyorsultak, ráadásul uniós tagként a magyar politikai vezetés mozgásteret eléggé behatárolt. Az elszigetelésnek egyébként már most ezernyi jelét lehet magyar vonatkozásban tapasztalni. Például, hogy komoly európai-amerikai politikus nem szívesen mutatkozik együtt Orbán Viktorral.

Haraszti Egy országot csak a saját népe tud demokratizálni. Európa semmit nem csinál senkivel. Tévedés ne essék, ami Ukrajnában történt, az az ukrán nép műve volt teljes egészében. Klasszikus forradalmat láttunk, klasszikus fizikai bátorsággal, ami a mi vidékünkön már nem szokás, és hogy ebben szélsőségesek is részt vettek, az ezen nem változtat. Egyetlen ország van ezen a vidéken, ahol egye-

lőre nincsenek szélsőségesek, az pedig Belarusz, mert ott semmilyen civil fejleménynek nincs megengedve a létezés. Abban az értelemben persze él a kérdésed, hogy miért nem vonja le Európa a maga számára annak a konzekvenciáit, hogy a magyar rendszer putyinizmus az európai falakon belül. Ennek bizony az az oka, hogy mint nép nem vagyunk kinn a Majdanon. Mi magunk sem vontuk még le ennek a konzekvenciáit. Nem látjuk azt, amit az ukránok fölismertek, amit előtte a grúzok fölismertek. Hogy ez olyan rendszer, amelynek a lényege, hogy a jogi keretek között maradva ne lehessen hatalmat váltani, ahol tehát a demokrácia alapvetése nem működik, és amelyet ezért csak parlamenti és parlamenten kívüli érzelmek és módszerek találkozásával lehet előbb-utóbb változtatni. Meg tegyük hozzá, új vezetők megjelenésével. Messze nem arról van csak szó, hogy áprilisban Orbán győzni fog-e, vagy sem, hanem arról, hogy a nemzeti és szociális demagógiának és a jogtiprásnak az orbáni keverékével szemben még nem született meg az ellenállás. Ahhoz, hogy ez megszűljen, valamiféle gigantikus erkölcsi pofon kell. Putyin azt ismerte föl, hogy – ahogyan Tólas Péter mondta – a gazdasági értelemben valójában jelentéktelen uniós szerződésnek szimbolikus értelme van. Az, hogy az ukrán nép maga választ. Azzal, hogy Putyin a Krímet soha többé nem engedi el, teljesen új helyzet alakul ki. Érzelmileg és sok más tekintetben közös nevező fog keletkezni Ukrajnában, amely talán még valami kitartást is kölcsönözhet a vélhetően nagyon nehéz demokratizálódásnak. Ukrajna esélyt kapott, hogy olyan kelet-európai állam legyen, amely az etnikaitól az állampolgári típusú köz-

társaság felé mozdul el. Az Európai Uniónak talán ezt kellene majd támogatnia minden erővel, túl a gazdasági csomagon.

Pikó Tólas Péter nem ért egyet?

Tólas Biztonságpolitikai szakértőként ritkán engedhetem meg magamnak, hogy idealista értelmiségiként gondolkodjam. Teljesen jók és számomra is vonzóak ezek a gondolatok, de a valóság szerintem nem az, amiről beszélgetünk.

Pikó Hanem mi?

Tólas A valóság egyszerre sokkal komplikáltabb és sokkal egyszerűbb is. Mi azt gondoljuk, hogy a tüntetők, akik kimentek a Majdanra, mind demokráciában, emberi jogokban és egyéb magasztos eszmékben gondolkodnak. Szerintem sokkal egyszerűbb dolgokról volt és van szó, például arról, amit a YouTube-on megfogalmazott egy fiatal lány, hogy azért vannak kint, mert elégük van abból, hogy a politikusok csak magukért dolgoznak. Vagy arról, amit a decemberi felmérések mutattak, hogy a legtöbben azért csatlakoztak a Majdanhoz, mert felháborodtak azon, hogy a hatalom megverte a tüntetőket. Az ellenzéki politikusok pedig azért mentek ki a tüntetők közé, mert szavazatokat akartak szerezni a 2015-ös választásokra. Ráadásul gazdasági válságban és tömegdemokráciákban élünk, amikor szerintem a társadalmak inkább rendpartiak, s amikor a szociális populizmus nem csupán kelet-európai, hanem általános európai jelenség. Az lehet, hogy a nyugati társadalmak jobban védekeznek ellene. Ami pedig Magyarország helyzetét illeti, azt gondolom, hogy végig kell gondolnunk az Oroszországhoz való viszonyunkat. Ezt azonban olyan fontos stratégiai kérdésnek tekintem, amit nem egy választási kampányban kell megvitatnunk, s

nem csak arról szól, hogy a Paksról szóló szerződést igenljük vagy sem. Oroszország és az orosz kapcsolat valamennyi eddigi magyar kormányban komoly probléma volt. Ha nem lenne olyan fontos kérdés, megmosolyogtatónak mondanám, hogy e kapcsolatot politikusaink kizárólag mennyire kormányzati vagy ellenzéki helyzetük alapján ítélik meg.

Pikó Ha igaz, hogy nem szabad a választási kampány kérdésévé tenni a stratégiai magyar–oroszi viszonyt, akkor az is igaz, hogy sem Paks, sem a kapcsolatok jövője nem lehet egyetlen kormánypárt vagy éppen annak egyszemélyi vezetőjének az ügye.

Tálas Nyilvánvaló, hogy ez az egész magyar politikai elit dolga és felelőssége kellene hogy legyen. A mi álláspontunk azonban nagyban függhet attól, hogy miként értelmezik az eseményeket az európai nagyhatalmak. Sőt szélesebb értelemben a kelet-közép-európai országok sorsa is függ attól, hogy az Európai Unió hogyan értelmezi és kezeli az ukrán válságot. Egyelőre például hiába kérik a lengyelek és a baltiak, az unió nem nagyon akar szankciókat bevezetni Oroszország ellen. Európa ugyanis félti a saját gazdaságait, az angolok, a spanyolok, az olaszok, az osztrákok nagyon örülnek, hogy bankjaikban vannak az orosz pénzek. Azt sem látjuk, hogy a franciák komolyan fontolgatnák, hogy megszüntetik a katonai együttműködésüket az oroszokkal. Az Európai Unió tehát óvatos, és az is lesz, de azért megvan a lehetősége, hogy olyan lépéseket tegyen, amelyek nagyon kellemetlenek tudnak lenni. Sok vita van például a Bizottság és a Gazprom között, s csak egy kicsit kell megbillenteni az európai piacot, az már nagyon kemény kellemetlen-

ségeket okozhat. Szerintem pénz még akadna Ukrajnának, ami nincs, az a közös politikai akarat. Azért nincs, mert az európai érdekek szerteágazók, s komoly kérdés az is, hogy ki adná oda a pénzt Ukrajnának. Pikó András például odaadná a saját pénzét?

Pikó A görög válságkezelés után nem Pikó Andrásnak kell erre válaszolnia, hanem a német adófizetőknek...

Tálas ...Nem adná oda. Én sem adnám oda. Pontosan tudja mindenki, hogy Ukrajna egy feneketlen zsák, amely zsáknak a száját az oligarchák adják. Ha az unió garanciákat akar, kénytelen azt mondani: itt egy adag euró cserébe egy reformprogramért. Itt egy másik adag euró egy másik programért, és a következő adag pénzt csak akkor kapod meg, ha a harmadik, komoly áldozatokkal járó programot is végigviszed. De hát ez a legjobb útja annak, hogy visszájára forduljon az unióval kapcsolatos közhangulat. Nézzük meg, mi történt a görögöknél, a bolgároknál. De akár magunkra is gondolhatunk.

Meggyőződésem egyébként, hogy Oroszország nem alternatíva Ukrajna számára. Azért nem alternatíva, mert Oroszországnak 2028–2030-ig lesz annyi gáza és olaja, aminek köszönhetően még mindig a nyolcadik legnagyobb gazdaság marad. Abban már nem vagyok biztos, hogy az olaj- és gázbevételekkel fent lehet-e tartani egy olyan gazdasági és szociális politikát, amit Putyin 2003 óta folytat. Akinek viszont nincs gáza, olaja, aranyalmát termő fája – s ilyen Ukrajna is –, annak feltétlenül modernizálódnia kell. Egy olyan országban, amely gazdag, de nem modern, mint amilyen Oroszország, az ukrán modernizációhoz egyszerűen nincs elég inspiráció. Mi inspirálná őket? Az

Európai Uniónak szerintem ebből a stratégiai szempontból kellene figyelnie a helyzetet. Ha ugyanis Európa sem fogja befogadni Ukrajnát, akkor tíz év múlva ugyanezekkel a problémákkal, ugyanezekkel a feszültségekkel fogunk szembesülni. Vagyis Ukrajna lesz Kelet-Közép-Európa Bosznia-Hercegovinája: egy olyan ország, ahol látszólag nyugalom és csend van, csak épp semmi sem működik, semmi sem fejlődik.

Pikó Ha az unió puhán kezeli az ukrán válságot, ha megpróbálja megúszni, akkor előáll ez a társadalmi-politikai, gazdasági és mentális fekete lyuk Kelet-Európában?

Tálas Én úgy látom, hogy ennek sajnos fennáll a veszélye, sőt annak is, hogy ez térségünket is megfertőzheti. A pesszimista scenárió szerint megerősödik az euroszkepticizmus és a piacgazdasággal szembeni fenntartás, megreked a modernizáció, oligarchikussá válnak a társadalmak, ami ezeknek a végeknek a reperiferizációját fogja okozni. Nem lépünk ki és nem teszünk ki bennünket az Európai Unióból, de továbbra is megragadunk az unió legfejletlenebb, legszegényebb, a nemzetközi munkamegosztásban csupán segéd- és betanított munkát végző országai között, hatalmas nem integrált – vagyis halmozottan hátrányos helyzetű és eltartandó – tömeggel. Olyan térséggé válhatunk, ahol mindezek következtében a társadalmak többségének tökéletesen megfelel a gazdasági és társadalmi vegetáció. A Majdan-mozgalom épp azt jelzi, hogy az ukrán társadalom egyelőre nem ilyen.

Valki Nem hiszem, hogy a magyar kormányzatnak különös elképzelései lennének Ukrajnával kapcsolatban. Nem láttam annak nyomát, hogy a kormányzatot nagyon foglalkoztatták volna a Maj-

danon történtek. Visszafogottságot láttam, azt, hogy Budapest csak nagyon lassan, óvatosan csatlakozott az orosz politikát komolyan elítélő szövetségeseihez. Szerintem a magyar kormányzat magatartását az határozza meg, hogy igen nagy szüksége van valamilyen külpolitikai ellensúlyra, ami pillanatnyilag Oroszország lenne. Ha ugyanis egy kormányzat lankadatlan harcot folytat a külföldi tőke, a bankok, az idegen befolyás, Brüsszel és általában a Nyugat ellen, akkor természetesen Keleten kell magának támaszt keresnie. Ha az ember megnézi, hogy 2010 óta melyek voltak az ellentétek a magyar kormányzat és az Európai Unió között, akkor azt láthatja, hogy azok nem integrációs természetűek voltak. Az unióval nem a közös mezőgazdasági vagy kereskedelmi politikával kapcsolatban voltak súlyos vitáink, hanem a jogállamisággal, az Alkotmánybíróság hatáskörének a megnyirbálásával, a médiapolitikával és más hasonló ügyekkel kapcsolatban. Némelykor ugyan az lehetett a benyomásunk, hogy egyes magyar gazdaságpolitikai lépések is komolyan sértik a többi uniós tagországot – gondolok itt például azokra a különadókra, amelyeket a bankokkal vagy a multikkal szemben vezetünk be –, de ezek többségét az unió végül is lenyelte. Legalábbis az ellenünk indított ilyen tárgyú kötelezettségszegési eljárások többségét megszüntették. Maradtak tehát Barroso figyelmeztető levelei, a Velencei Bizottság jelentései vagy a Tavares-jelentés, és maradtak azok az ítéletek, amelyeket a luxemburgi vagy a strasbourgi bíróság hozott velünk szemben, és ezek mind-mind a jogállamiság felszámolásáról szóltak. Az unió politikai elitje továbbra is rossz szemmel nézi azt, ami Magyarországon

demokráciaügyekben történik. Ezért gondolom, hogy Orbán Viktornak nincs más célja a következő időkben, mint az, hogy valahol megtámassza a hátát. Ha erre a célra Oroszország tűnik alkalmasnak, akkor ott, ha Oroszország a nemzetközi jog által tiltott agressziót alkalmaz egy másik állammal szemben, megszállja területének egy részét, majd anektálja azt, akkor is. A miniszterelnök nyilvánvalóan keresi azt a kört, ahol őt szívesen fogadják, ahol egyáltalán fogadják, ahol rá tud mutatni valakire, hogy az az ő harcostársa. És mit tesz isten, a keleti nyitás meghirdetése óta úgy alakultak az események, hogy Kínában nem sikerült a hátszínigot megteremteni, de talán most Oroszországban sikerül. Úgyhogy a retorika szintjén és sajnos a nagyon is materiális a paksi beruházás révén ez a politika változatlan marad. Ehhez képest a magyar kormányzatnak nem számít, hogy az oroszok éppen anektálják-e a Krím félszigetet, vagy hogy mi történik az ukrán belpolitikában.

Sz. BÍRÓ Miután nem tudjuk, hogy az ukrán válság milyen szinten fog stabilizálódni, nagyon nehéz állást foglalni a következményeiről. De ha a kölcsönös bizalmatlanság drámai mértéket ölt, akkor az Európai Unió hozzánk való viszonyában két forgatókönyvet tudok csak elképzelni. Az egyik a sorakozó forgatókönyve. Új hidegháborús konfrontációs helyzet és lelkiállapot alakul ki, amelyben határozottabban adják majd értésünkre: a korábbiaknál sokkal fegyelmezettebb egységre van szükség, szint kell vállalni, a sorból pedig nincs kiállítás. A másik lehetőség: kiteszik ránk a nagykeresztet. Tehát annyira jelentéktelenek leszünk – egyébként is már belénk fáradtak –, hogy úgy-

mond „békén hagynak” majd. Ez azt is jelenti, hogy nincs ugyan kéres hozzátok, de a még megmaradt minimális jóindulat is végképp eltűnik. Valószínűleg ez lenne a ránk nézve drámaibb és aggasztóbb forgatókönyv.

Így a beszélgetés vége felé szeretnék még néhány apró, ám eddig nem érintett dologra röviden kitérni. Nem én vagyok ugyan a társaságban a nemzetközi jogász, de arra azért mégiscsak szeretnék emlékeztetni, hogy tudtommal legkevesebb négy olyan szerződést írt alá Moszkva, amelyben Oroszország garanciát vállalt Ukrajna területi integritásának és határai sérthetlenségének védelmére. Ezek közül az első az a Független Államok Közösségének 1991. december 7-én aláírt alapító nyilatkozata, amellyel föloszlatták a Szovjetuniót, és egyúttal megalakították a FÁK-at. Ezt a dokumentumot – amelynek 5. cikkelye ad kölcsönös biztosítékot az aláíró országok területi integritásának és határai sérthetlenségének garantálására – Ukrajna és Oroszország elnöke, illetve Belorusszia parlamenti elnöke látta el kézjegyével. Utána következett a gyakran idézett 1994. december 5-én aláírt budapesti memorandum, amelyben Oroszország mellett az Egyesült Államoktól és Nagy-Britanniától kapott Ukrajna területvédő garanciát azért, mert lemondott nukleáris státuszáról. Ha nem mondott volna le, ma a világ harmadik legjelentősebb nukleáris hatalma lenne. Utána jött az 1997. május 31-én aláírt orosz–ukrán barátsági, együttműködési és partnerségi szerződés. Ennek 2. cikkelye adott a területre és a határok sérthetlenségére vonatkozó kölcsönös garanciát. E szerződés érvényét, bárminemű változtatás nélkül,

2008 őszén – közvetlenül az ötnapos orosz–grúz háborút követően – hosszabbították meg. A barátsági szerződés prolongálására tehát már Putyin idején került sor. Ugyan akkor épp nem ő az elnök, hanem politikai dublóre, Dmitrij Medvegyev, ám nyilvánvaló, hogy az átmeneti, ún. „tandemokratikus” években sem történhetett meg semmi olyan, amire ne adta volna áldását az akkor épp kormányfőként tevékenykedő Putyin. Tehát amikor Oroszország jelenlegi első embere most azt mondja, hogy Ukrajnában új, államcsínnyel hatalomra került kormányzat van, és ezért nem érvényesek a korábbi megállapodások, akkor bizonyos értelemben magával szemben foglal állást.

A másik megjegyzésem pedig arra vonatkozik, hogy Ukrajna – többek között – abban a tekintetben is különbözik Oroszországtól – és erre érdemes tekintettel lenni –, hogy legalább három vagy négy olyan egyháza van, amely a nemzeti egyház szerepére tör, azt ambicionálja. Oroszországban egy átlagos orosz ember – éljen akár Kalinyingrád-ban, akár a Csendes-óceán partján, Vlagyivosztokban – kulturálisan, identitásában, felekezeti hovatartozásában (már amennyiben hívő) lényegében ugyanolyan lesz. A több ezer kilométeres távolság mit sem változtat ezen. Ukrajnában azonban egészen más a helyzet, és ennek számos oka van. Többek között a különbség adódhat épp a felekezeti hovatartozásból. Ukrajnában három olyan egyház is van, amelyik magát Ukrán Pravoszláv Egyháznak hívja. Ezek egyike a moszkvai patriarchátus részeként működik, miközben létezik egy autokephal, azaz önálló ukrán ortodox egyház is. De hosszú időn át működött egy a bolsevikok elől egy-

kor illegalitásba vonult ún. katókombai pravoszláv egyház is. És akkor még nem beszéltünk az uniátus egyházzal. Arról az egyházzal, amit a magyar szóhasználatban többnyire görög katolikusként szokás emlegetni. Ok azok, akik elfogadják a pápa egyházfőségét, de szertartásrendjükben a keleti ortodox világhoz tartoznak. És persze Ukrajnában is vannak még katolikusok, lutheránusok, de ők nem törekednek a nemzeti egyház szerepére. Ami igazán érdekes a most kialakult helyzetben, hogy a legbefolyásosabb ukrán pravoszláv egyház – az, amelyik a moszkvai patriarchátus része – feltűnő távolságtartással reagált az orosz katonai beavatkozásra. Sőt, még Kirill patriarcha, az utóbbi években már-már államegyházi státuszt nyert orosz pravoszláv egyház feje is némi distanciát tartva fogadta a Krímmel történeteket. Tehát lehet látni, hogy itt nagyon sok szereplő számára egyáltalán nem evidens és elfogadható mindaz, ami most Ukrajnával történik.

Végül egy apró megjegyzést tennék még Kína kapcsán. Most olvastam egy tekintélyes kínai szakértő nyilatkozatát, aki szerint Peking számára roppant zavarba ejtő, ami most Ukrajnában zajlik. Egyfelől Kína szeretné támogatni Oroszországot, ám a Krím bekebelezése kényes kérdések sorát veti fel. Kína számára ugyanis nincs annál nagyobb nonszensz, mint hogy Tajvan sorsáról egykor majd népszavazással döntsenek. Peking nyilván nem megy majd szembe Oroszországgal, de nagyon kényelmetlen az a helyzet, amibe az orosz magatartás sodorta...

P. Szűcs Mindenkinek köszönöm a részvételt, úgy gondolom – még így, a választások előtt néhány

héttel is –, hogy érdemes volt kicsit eltávolodnunk a magyar belpolitikától. Érdemes volt, mert ami itt elhangzott, az nemcsak külpolitika, hanem belpolitika is volt, biztonságpolitika, nemzetközi jog is volt. De nem csak az: lényegesen több, világnézeti kérdés volt.

A gyorsan változó helyzet okán lapzártá előtt megkértük a ke-rekasztal résztvevőit, néhány sorban kommentálják a március 12-e után bekövetkezett eseményeket.

Ara-Kovács A Krím megszállása majd elcsatolása miatt a Nyugat büntetőintézkedéseket vezetett be Oroszországgal szemben. Egyre nagyobb a konszenzus viszont a tekintetben, hogy ez csak a kezdete lehet a folyamatnak.

Nem elég olyan utazási, vízum-és banki műveleteket érintő korlátozásokat bevezetni, amelyek csak kormányzathoz közel állókat, esetleg politikusokat sújtanak, de ezeket ki kell terjeszteni azon gazdasági körök tagjaira is, akik az elmúlt évtizedben előzölöttek az európai fővárosokat és üdülőhelyeket, illetve bevásárolták magukat a nyugati ingatlanpiacokba, rátették a kezüket újságokra, labdarúgó-csapatokra, néhol egész iparágakra. Ez egyértelmű üzenet lenne nemcsak az orosz politikának, de annak a 70 százaléknak is, amely elvárja Putyintól az erőszakos fellépést a nemzetközi életben.

Korlátozni kell az orosz titkosszolgálat és felderítés nyugati mozgásterét. Számos egyértelmű bizonyíték van rá, hogyan próbálják – például szélsőséges pártok révén – befolyásolni a nyugati közvéleményt és politikát. Elnézve, hogy a Jobbik – és bizonyos fokig még a

Fidesz holdudvara is – miként viszonyul Moszkva külpolitikájához, Magyarország különösen ki van téve ennek a befolyásnak.

Európa csak az energiaforrások – a földgáz, részben az olaj és a nukleáris technológia – miatt van kiszolgáltatva Moszkvának. Sürgősen alternatívákat kell keresni, hogy a kontinens államai fokozatosan más forrásokból elégítsék ki szükségleteiket. Azokat a munkálatokat, amelyeknek a kivitelezése még nem kezdődött el, azonnal fel kell függeszteni, illetve fel kell mondani a vonatkozó, már megkötött szerződéseket. Ilyen például a Paksot érintő Putyin-Orbán-megállapodás.

El kell érni, hogy az unió tagországai, illetve azok az államok, amelyek a transzatlanti közösség tagjai, egységesen és szolidárisan lépjenek fel. Magyarország e téren is a leggyengébb láncszemnek tűnik.

Sz. Bíró Egyelőre továbbra sem világos, hogy ami Ukrajnában történik – beleértve a Krím félsziget leszakítását is –, az az Ukrajnáért folyó küzdelem újabb állomása-e csupán, avagy másról van szó. Ha a küzdelem egy újabb epizódja volt csak a krími népszavazás és a félsziget Oroszországhoz történő gyors csatolása, akkor a történések azt jelentik, hogy Moszkva ezzel az erős „pozíciófoglalással” csak jelezni akarta: továbbra is versenyben van, nem adta fel a küzdelmet, mert Ukrajna egésze a tét. De az sem zárható ki, hogy Putyin a Krím elcsatolásával csak „büntetni” akart. Büntetni azért, mert – a decemberben még győzelemre álló küzdelmet – Janukovics megbuktatásával mégiscsak elveszítette. Ezt pedig nem lehet válasz nélkül hagyni. Végül az sem zárható ki, hogy a putyini erőfitogtatás a „ré-

mület” jele. Vagyis azért kell erőt és határozottságot mutatni, mert meg kell félemlíteni mindazokat, akik Oroszországban az ukrainaihoz hasonló tiltakozáson és engedetlenségen törnek a fejüket. De az is lehet, hogy más okok mozgatják az orosz elnököt, avagy az említettek valamiféle kombinációja. Mindenesetre egy dolog világosan látható: Oroszország reputációs veszteségei igen komolyak már most is. Alekszej Kudrin, a szövetségi kormány 2000–2011 közti pénzügyminisztere szerint Moszkva közvetlen pénzügyi veszteségei a következő néhány évben elérhetik az évi 200 milliárd dollárt. És akkor még nem beszéltünk azokról az egyéb károkról, amelyeket Oroszországnak abban az esetben kellene elszenvednie, ha tovább provokálva Ukrajna keleti, délkeleti megyéit, újabb területeket próbálna magához csatolni. Csak remélni tudjuk, hogy Moszkva nem megy tovább ezen a veszélyes, önsorsrontó úton...

Haraszti A Krím bekebelezésével új helyzet alakult ki Orbán és Putyin paksi atompaktuma ügyében is, vagy legalábbis annak kellene kialakulnia. Nevezetesen: ez a magyar nép háta mögötti korrupt magánalku, amely évtizedekre megkötötte a magyarok kezét, egyszerre csak egész Európa geopolitikai problémájává vált. Fenntartható-e a magyar uralkodó klikk orosz apanázsa az után, hogy az orosz partner elcsatolta a köztes szomszédunk területét? Ha a magyar ellenzék ezt nem megkerülhetetlen európai alapkérdésként veti fel, mégpedig nemzetközileg, hanem megmarad a „mi inkább népszavaztunk volna” erőtlenségénél, akkor máris atomtemető vagyunk.

Tálas Miként várható volt, Oroszország annektálta a Krímet,

sőt Putyin hivatalosan is meghirdette az új orosz revansista politikát, amely az oroszok lakta területek egyesítését, az orosz/szovjet birodalom újjáépítését tűzi ki célul, amely nyíltan fenyegeti azokat az országokat, ahol oroszok élnek, s harciasan bejelentette továbbá, hogy Oroszország soha többé nem fog megalázkodni. Ezek egy új (hideg)háborús időszak világos szavai, melyeket a Nyugatnak is komolyan kell vennie, s fel kell készülnie.

Valki Az a félelmetesen rövid idő, amely alatt Moszkva katonailag megszállta a félszigetet, „pacifikálta” az ottani ukrán csapatokat, megrendezte a népszavazást, elfogadtatta a kiválásról és az orosz föderációhoz való csatlakozásról szóló szimferopoli és moszkvai jogi aktusokat, majd hozzákezdett a személyi igazolványok cseréjéhez és a rubel bevezetéséhez, arról tanúskodik, hogy Putyin már régóta tervezte és – nyilván titkosszolgálati eszközökkel – gondosan elő is készítette a Krím annexióját. Az elmúlt években az elnök és emberei feltehetően stratégiai döntést hoztak a posztszovjet térségben követendő orosz politikáról. Még nem tudjuk, hogy a Kreml a jövőben csupán reagálni szándékozik-e a befolyási övezetét szerinte megkérdőjelező további nyugati lépésekre, vagy máris hozzálátott az orosz/szovjet birodalom 1991 előtti határainak visszaállításához. Bármilyenek legyenek is az orosz stratégiai célok, annyi bizonyos, hogy a félsziget annektálása példa nélküli cselekedet volt a második világháború óta eltelt hét évtized történelmében, és alapjaiban sértette a fennálló nemzetközi jogrendet. Arra pedig egyetlen jogsértő állam sem hivatkozhat, hogy a kérdéses időszakban mások is követtek már el súlyos jogsérté-

seket.